

Т. Г. Горбата, здобувач PhD, головний спеціаліст відділу забезпечення взаємодії з державними органами, міжнародними організаціями, підприємствами та установами з питань контролю якості лікарських засобів Департаменту контролю якості лікарських засобів Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками

НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ДОНОРСТВА КРОВІ ТА ЇЇ КОМПОНЕНТІВ: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ

У статті проведено аналіз поширення донорського руху в Україні. Вивчено погляди населення України як потенційних донорів крові щодо необхідності впровадження в Україні європейських стандартів донорства крові для досягнення самозабезпечення України продуктами крові, гарантування їх доступності та достатності для потреб хворих. Під час проведення дослідження використано методологію дослідження збору та оброблення даних, зокрема, шляхом побудови анкети та проведення соціологічного опитування окремих одиниць населення України. Використано аналіз вмісту документів, рецензовані статті, бази даних із відкритим доступом, статистичні, нормативно-правові документи та оригінальні джерела. Багатомірний підхід до вибору джерел був вибраний для об'єктивної оцінки сучасних принципів організації донорства крові в Україні. Акцентовано увагу на проблемі нестачі донорських кадрів та відсутності в Україні організаційних напрямів поширення добровільного безоплатного донорського руху. Отримано загальне уявлення про стан донорства крові в Україні. Виявлено рівень задоволеності населення щодо діяльності служби крові України. Оцінено рівень довіри до служби крові України, а також повноту, зрозумілість та доступність інформації щодо організації донорства крові в країні для населення. Виявлено проблеми нестачі донорських кадрів. Зроблено оцінювання ставлення населення до добровільного безоплатного донорства крові та його впровадження в Україні. Визначено основні причини сучасного стану служби крові та те, як населення сприймає якість роботи закладів служби крові. З огляду на результати опитування визначено низку проблем у галузі служби крові, які потребують вирішення. Під час оброблення результатів визначено, що 71,3% опитаних респондентів готові стати донорами крові у майбутньому; 57,4% респондентів готові бути добровільними безоплатними донорами крові; 19,2% – регулярними донорами крові. Визначено фактори страху та мотивації, які безпосередньо впливають на прийняття рішення респондентами щодо донорства крові. Визначено організаційні напрями швидкого залучення донорських кадрів та способи поширення донорського руху. Оцінено ставлення респондентів до добровільного безоплатного донорства крові та його впровадження в Україні, визначено, що 87% респондентів повністю підтримують впровадження в Україні добровільного безоплатного донорства крові.

Ключові слова: донорство крові, добровільне безоплатне донорство крові, інфекційна безпека донорської крові, донори, європейські стандарти донорства крові, належна організація донорства крові.

T. G. Gorbata. The necessity to implement proper organization of blood donation in Ukraine: results of sociological survey

The article analyzed the extent of the blood donation movement in Ukraine. It studied the views of Ukrainian population, as potential blood donors on the necessity to implement European standards of blood donation in Ukraine to achieve self-sustainment of blood products in Ukraine, guarantee their availability and sufficient quantity for the needs of patients. The study used the methods of research, data collection and processing, in particular, through questionnaires and sociological surveys among individual populations of Ukraine. We used the analysis of document content, reviewed articles, open-access databases, statistical documents, normative-legal documents and original sources. Such a multidimensional approach to the sources selection was chosen for objective assessment of the modern principles of blood donation organization in Ukraine. We focused attention on the problem of scarcity of donors and the absence of organizational directions for spreading voluntary and free donors' movement in Ukraine. The article gives general overview of the condition of blood donation in Ukraine. It shows the level of the population satisfaction with the activity of blood service in Ukraine. It assesses the confidence level in the blood service of Ukraine, as well as the completeness, clarity and availability of information on organization of blood donation for the population of the country. The authors identified the problems of donors' scarcity. They assessed the population's attitude towards voluntary and free blood donation and its implementation in Ukraine. The authors determined the principal causes of the modern condition of blood service and how the population perceives the quality of work of blood service institutions. Considering the survey results, the authors demonstrated the series of issues in the blood service that requires solving. The results processing showed that 71.3% of surveyed respondents were ready to become blood donors in the future. 57.4% of the respondents were ready to become voluntary and free blood donors, and 19.2% – regular blood donors. The article established the factors of fear and motivation that directly affect the respondents' decision-making on blood donation. It determined organizational aspects of rapid involvement of donors and means of spreading donor movement. The authors assessed responders'

---

attitudes towards voluntary and free blood donation and its implementation in Ukraine and established that 87% of respondents fully supported the implementation of voluntary and free blood donation in Ukraine.

Key words: blood donation, voluntary free blood donation, infectious safety of donor blood, donors, European standards of blood donation, proper organization of blood donation.

Постановка проблеми. В сучасному світі трансфузіологія є невід'ємною частиною системи охорони здоров'я, що має стратегічне значення загалом та дає можливість порятунку й покращення життя мільйонів людей щорічно. Задля отримання постійних належних запасів безпечної крові, її компонентів та препаратів крові, а також своєчасного доступу до них усіх пацієнтів, хто того потребує, кожній країні світу необхідно вживати організаційних заходів щодо поширення донорського руху та забезпечення високих рівнів регулярних пожертв крові донорами. Так, рівень пожертв у країнах з високим рівнем доходу в 6 разів більше, ніж у країнах з низьким рівнем доходу [1].

Відповідно до рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ), мета служби крові будь-якої держави повинна полягати в ефективному та адекватному потребам системи охорони здоров'я країни забезпеченні лікувальних установ і закладів кров'ю та її продуктами, які мають бути максимально безпечними, прийнятними за витратами і відповідати потребам пацієнтів [1].

На сучасному етапі розвитку Україна приводить національне законодавство та практики у відповідність до законодавства Європейського Союзу та принципів *acquis* ЄС, зокрема у сфері інфекційних хвороб, служб крові, трансплантації тканин і клітин [2]. Таким чином, основні принципи отримання та використання компонентів та препаратів крові у вітчизняній трансфузіології мають відповідати європейським стандартам. Нині якість та безпека субстанцій людського походження, зокрема крові, тканин і клітин людини, є частиною зобов'язань та предметом співробітництва України з Європейським Союзом [2].

Відповідно до статистичної інформації діяльності закладів служби крові України за період 2012–2018 років, система служби крові України не мала змоги забезпечувати потреби охорони здоров'я в донорській крові, її компонентах та препаратах крові в достатній кількості через нестачу донорських кадрів, яка спостерігалась практично по всій території України [3; 4; 5; 6; 7].

Одними з основних причин цього явища були низький рівень життя населення, погіршення соціально-демографічної та епідеміологічної ситуації в країні, ліквідація колишньої планової системи організації донорства, а також зниження активності щодо пропаганди донорства в засобах масової інформації. Загалом донорство вийшло за межі вузької медичної проблеми й стало проблемою соціальною, що відображає взаємовідносини в суспільстві та перебуває в прямій залежності від економічного стану країни та суспільної моралі населення [8].

Крім того, відсутність в Україні державних програм добровільного донорства крові, належної комунікативної роботи щодо популяризації донорства крові на моральних засадах, низький рівень залучення засобів масової інформації до наявних проблем донорства, розрізненість волонтерських організацій, відсутність освітніх програм щодо формування основ майбутніх донорів у програмах шкільної та вищої освіти призводили до неможливості швидкого реагування галузі та своєчасного залучення донорських кадрів.

З іншого боку, наявний стан виробництва компонентів та препаратів крові, відсутність єдиного інформаційного простору та єдиного компетентного органу нагляду (контролю) призводили до неможливості керування запасами трансфузійних засобів та нерівномірного розподілу заготовленої донорської плазми по регіонах України. Зазначене не відповідало потребам галузі та, як наслідок, приводило до збільшення обсягів списання та утилізації значної кількості невикористаної плазми та її компонентів по закінченню строку їх придатності [9; 10].

Таким чином, пошук необхідних донорів крові в Україні, як правило, став проблемою самих пацієнтів, їх родичів та лікарів та закономірно сприяв зростанню частки донорів-родичів та донорів на заміну. Зазначена проблема загострилась через обмеження, введені в Україні у зв'язку з поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

Водночас досвід розвинених країн світу свідчить про те, що донори, які мають фінансову або іншу зацікавленість, не здатні задовольнити потреби суспільства в крові та компонентах крові, оскільки вони здають кров лише для індивідуальних пацієнтів і тільки за потреби, а також являють собою потенційно небезпечну в теоретичному сенсі категорію [8], оскільки найбільшу поширеність трансфузійно-трансмисивних інфекцій, як правило, реєструють серед платних, або комерційних, донорів. Крім того, такі особи часто недостатньо харчуються, мають погане здоров'я і можуть здавати кров частіше, ніж рекомендується, що призводить до погіршення їх власного здоров'я [11].

Відповідно до рекомендацій ВООЗ, адекватний і надійний запас безпечної крові може бути гарантований стабільною базою постійних, добровільних, неоплачуваних донорів крові. Зазначені донори вважаються найбезпечнішою групою донорів, оскільки поширеність інфекцій, що передаються кров'ю, є найнижчою серед цієї групи. Резолюція Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я WHA63.12 закликає всі держави-члени розробити

національні системи крові на основі добровільних неоплачуваних пожертвувань і працювати над досягненням мети самодостатності [1].

Таке бачення зосереджено також на збільшенні громадського капіталу країн, оскільки добровільних донорів крові можна вважати цінним національним надбанням [11].

Таким чином, з огляду на європейські стандарти якості та безпечності для заготівлі, тестування, переробки, зберігання й розподілу крові людини та її компонентів сучасна трансфузіологічна практика заснована на принципах добровільних донорських послуг, анонімності донора і реципієнта, благодійності донора та відсутності прибутку закладів, залучених до послуг з трансфузії крові [12].

Необхідно зазначити, що введення в Україні з 24 лютого 2022 року правового режиму воєнного стану відповідно до Закону України «Про затвердження Указу Президента України «Про затвердження воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX [13] та Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» (із змінами) від 24 лютого 2022 року № 64/203 [14] підвищило актуальність належного забезпечення потреб охорони здоров'я в донорській крові, її компонентах та препаратах крові в достатній кількості. Водночас війна в Україні та гостра нестача донорської крові сприяли самоорганізації свідомого населення України, розвитку волонтерського руху та залученню засобів масової інформації до наявних проблем донорства, що посилює тенденції до донорства крові в Україні.

Беручи до уваги вищевикладене та враховуючи європейські стандарти й рекомендації ВООЗ щодо донорства крові, зазначаємо, що сьогодні надзвичайно важливо налагодити ефективний менеджмент донорства крові та її компонентів; забезпечити організацію добровільного безоплатного донорства крові та її компонентів на державному рівні; сприяти популяризації добровільного безоплатного донорства крові та компонентів крові; забезпечити безпеку життя і здоров'я донорів та реципієнтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час проведення цього дослідження було використано аналіз вмісту документів, зокрема документів ВООЗ, Європейського Парламенту та Ради Європи, рецензовані статті, бази даних із відкритим доступом, статистичні, нормативно-правові документи, оригінальні джерела, а також методологію дослідження збирання та оброблення даних, зокрема шляхом побудови анкети та проведення соціологічного опитування окремих одиниць населення України щодо стану донорства крові в Україні; рівня задоволеності населення діяльністю служби крові України; оцінювання рівня довіри до служби крові України; оцінювання повноти, зрозумілості та доступності інформації щодо організації донорства крові в країні для населення; встановлення проблем нестачі донорських кадрів; ставлення населення до добровільного безоплатного донорства крові та його впровадження в Україні; найкращих шляхів поширення донорського руху в Україні; визначення, як населення сприймає якість роботи закладів служби крові; визначення основних причин сучасного стану служби крові.

Анкетування проводилось Тетяною Горбатою в межах дисертаційної роботи на здобуття ступеня доктора філософії на тему «Державне регулювання обігу та використання препаратів крові в Україні» з 6 червня 2021 року до 15 серпня 2021 року включно в режимі онлайн-опитування шляхом заповнення електронної форми анкети щодо необхідності впровадження належної організації донорства крові в Україні, створеної на платформі Google Forms (<https://docs.google.com/forms>), з дотриманням рекомендацій щодо забезпечення конфіденційності інформації.

Загалом опитування складалося з трьох частин:

– у частині А було запропоновано заповнити загальні та особисті дані, такі як стать, вік, рівень освіти, зайнятість, стан здоров'я;

– у частині Б було необхідно відповісти на питання щодо ставлення до донорства крові загалом;

– у частині В було запропоновано відповісти на загальні питання щодо наявних проблем та сучасного стану служби крові України, а також ставлення до впровадження добровільного безоплатного донорського руху в Україні.

В опитуванні взяли участь 127 респондентів, з них 116 жінок (91,34%) та 11 чоловіків (8,66%). За віком респонденти поділились таким чином: група від 16 до 25 років склала 8,66%, від 26 до 35 років – 31,50%, від 36 до 45 років – 36,22%, від 46 до 55 років – 14,17%, від 56 до 65 років – 7,09%, старше 65 років – 2,36%.

Більшість респондентів (82,1%) мають завершену вищу освіту. 11,4% респондентів мають вищий рівень освіти (доктор філософії, кандидат наук, доктор наук). 6,4% респондентів мають базову середню освіту, 0,8% – профільну середню освіту, 2,4% – професійну (професійно-технічну) освіту, 1,6% – незавершену вищу освіту.

Щодо зайнятості, то 71,65% респондентів мають повну зайнятість; 14,69% – безробітні/шукають роботу; 5,51% – пенсіонери; 5,51% респондентів перебувають у декреті/відпустці по догляду за дитиною; 1,57% респондентів навчаються.

За рівнем доходів респонденти розподілились наступним чином: до 3 000 грн мають 9,2%; від 3 000 до 5 000 грн – 9,2%; від 5 000 до 8 000 грн – 4,2%; від 8 000 до 10 000 грн – 17,5%; від 10 000 до 15 000 грн – 18,3%; більше 15 000 грн – 41,7%.

39,5% респондентів проживають у місті Києві, 28,2% – у Київській області, 9,7% – у Волинській, 6,5% – Черкаській, 6,5% – Хмельницькій, 2,4% – Дніпропетровській, 2,4% – Харківській, 1,6% – Одеській, по 0,8% респондентів у Львівській, Миколаївській, Полтавській, Сумській областях.

55,8% респондентів проживають у обласних центрах, 26,2% – у районних центрах, 16,9% – у селах, 0,8% – у селищі міського типу.

Свою групу крові знають 120 (97,6%) респондентів. Так, за групою крові респонденти поділились таким чином: 38,7% респондентів мають II (+) групу крові; 28,2% – I (+) групу; 13,7% – III (+) групу; 5,6% – IV (+) групу; 4,8% – III (-) групу; 3,2% – I (-) групу; 2,4% – II (-) групу; 0,8% – IV (-) групу.

Мета статті полягає у вивченні поглядів населення України як потенційних донорів крові щодо необхідності впровадження в Україні європейських стандартів донорства крові для досягнення самозабезпечення України продуктами крові, гарантування їх доступності та достатності для потреб хворих.

Виклад основного матеріалу. Зазначене соціологічне опитування не є репрезентативним та не дає можливості визначити закономірності нестачі донорських кадрів для всієї України, отримати дані щодо загального ставлення населення до добровільного безоплатного донорства крові та його впровадження в Україні. Водночас результати проведеного соціологічного опитування підтверджують виявлені нами проблеми щодо організації донорства крові та її компонентів шляхом опрацювання статистичних та нормативно-правових документів, рецензованих статей, баз даних із відкритим доступом, оригінальних джерел тощо.

За результатами соціологічного опитування можна зробити висновки, що орієнтовно 92,9% опитуваних за віком могли стати донорами крові. Водночас з огляду на наявність захворювань, які б могли бути протипоказаннями до кровоздачі (20,2%), кількість потенційних донорів знизилась до 72,7% респондентів. Необхідно зазначити, що 38,7% респондентів мали хронічні захворювання, 27,6% вживали ліки на постійній основі, 65,3% мали хірургічні втручання протягом життя, 13,7% мали контакти з хворими на гепатити, ВІЛ/СНІД, інші трансмісивні захворювання, 8,9% робили переливання крові, 8,1% респондентів мали відведення від донорства крові. Всі ці показники безпосередньо впливали на остаточну кількість потенційних донорів, що, за найгіршим сценарієм, могла складатися від 3,3% до 42% респондентів.

Необхідно зазначити, що 84,7% респондентів дотримувались здорового способу життя, 69,3% проходили обов'язкові медичні огляди, 47,5% вчасно проходили вакцинацію, 66,9% не мали шкідливих звичок. 88,7% проходили обстеження на ВІЛ/СНІД, гепатити та інші трансмісивні захворювання.

Крім того, практично всі респонденти (98,4%) утримувались таких форм ризикованої поведінки, як наркоманія, надання сексуальних послуг за гроші, статеві стосунки з малознайомими особами, часта зміна статевих партнерів, гомосексуальні стосунки.

Водночас лише 39,9% опитаних респондентів були донорами крові, з них 3,3% – регулярними донорами крові, 6,5% – були донорами 5 і більше разів, 7,3% – були донорами 3 рази, 1,6% – були донорами 4 рази тощо. 60,5% респондентів не були донорами крові жодного разу.

Переливання крові протягом життя робили 8,9% респондентам. 18,5% респондентів не зіткнулися з жодними проблемами під час виконання процедури переливання крові: кров відповідної групи була в наявності і в достатній кількості.

Щодо періодичності проведення кровоздачі серед опитуваних респондентів, то 1,8% були донорами крові протягом останнього місяця; 8% респондентів були донорами крові протягом року; 14,3% були донорами протягом останніх 5 років; 9,8% – протягом останніх 10 років; 4,5% респондентів були донорами крові 25 років тому й більше (під час навчання); 4,5% – не пам'ятають коли, але точно були донорами.

Важливо зазначити, що серед опитаних респондентів 65% знали правила підготовки до здачі крові, а 86,8% респондентів були готові обмежити свій звичний спосіб життя та дотримуватись правил підготовки до здачі крові. Ці показники можуть свідчити про відповідальність респондентів щодо людського життя та наявності загальних уявлень про донорство крові.

79,5% опитаних респондентів вважали, що бути донором крові корисно для власного здоров'я. 97,6% респондентів знали, що донорство крові може врятувати чиєсь життя.

Необхідно звернути увагу на те, що готові були стати донорами крові у майбутньому 71,3% респондентів, з них 4,1% були регулярними донорами крові, 27% були вже донорами й готові були здати кров повторно за необхідності, 40,2% респондентів жодного разу не були донорами. Водночас 14,8% респондентів вагалися у прийнятті рішення, а 8,3% не готові були стати донорами.

Важливим є той факт, що 57,4% респондентів готові були стати добровільними безоплатними донорами крові; 25,4% – донорами-родичами та/або донорами на заміну (за певної необхідності); 0,8% респондентів – донорами крові, як добровільним безоплатним, так і донором-родичем/донором на заміну (за певної необхідності); лише 7,4% готові були стати лише платними донорами.

Крім того, за періодичністю проведення донорства респонденти готові були стати регулярними донорами крові (19,2%), повторними донорами, тобто здійснювати періодичні кровоздачі за необхідності (34,1%), та первинними донорами, коли кровоздача відбувається за певної необхідності (35%).

Отже, орієнтовно 51,1% респондентів (з урахуванням протипоказань, однак без урахування індивідуальних особливостей) були потенційними донорами крові, з якими необхідно було працювати, проводити просвітницьку, агітаційну роботу та забезпечувати належною інформаційною підтримкою задля їх залучення до донорських кадрів.

Водночас необхідно зазначити, що опитуваним респондентам заважали бути донорами крові такі фактори: страх крові та її вигляду (8,1%); страх, що кровоздача буде даремною (нікому не допоможе) (15,3%); страх, що після кровоздачі матимуть погане самопочуття (22,5%); страх, що під час дослідження крові може з'ясуватись наявність інфекцій (3,6%); страх, що під час кровоздачі можуть чимось заразитись (32,4%); відсутність довіри до служби крові в Україні (14,4%); наявність особистих мотивів (страх, що часті кровоздачі є шкідливими для здоров'я; брак часу на процедуру кровоздачі) (3,6%).

Можна передбачити, що зазначені перепони пов'язані з невідповідністю інфекційної та імунологічної безпеки донорської крові, її компонентів та препаратів базовим міжнародним стандартам; відсутністю системи управління якості в закладах служби крові для забезпечення постійних характеристик якості від серії до серії та відсутності специфічної контамінації вірусами препаратів крові; відсутністю належної агітаційної та просвітницької роботи з потенційними донорами; відсутністю компетентного персоналу закладів служби крові, зокрема, зі спеціальними навичками та досвідом роботи у сфері зв'язків з громадськістю, комунікацій та маркетингу, консультування й допомоги донорам, які необхідні для успішного інформування, просвіти та мотивації донорів; відсутністю орієнтації на донора.

Як підтвердження вищевикладеного мотивацією до донорства серед опитаних респондентів була впевненість у тому, що кровоздача врятує людське життя (79,3%); безпечність процедури (45,5%); компетентний персонал (31,4%); матеріальна компенсація (15,7%); повага (10,7%); подяка (9,9%); доступність процедури (0,8%).

Щодо впровадження в Україні добровільного безоплатного донорства крові, то 87% її повністю підтримували, посилаючись на те, що донорство крові може врятувати людське життя (74,2%); донорство крові та компонентів крові – це добровільний акт людини, що полягає у донації крові та/або компонентів крові для подальшого їх використання (28,2%); адекватний і надійний запас безпечної крові може бути гарантований стабільною базою постійних, добровільних, неоплачуваних донорів крові (27,4%); донорство – це громадянський обов'язок і моральне зобов'язання здорових людей щодо хворих (21%); трансфузіологія має стратегічне значення для національної системи охорони здоров'я, а основним і єдиним джерелом крові є донор (16,1%).

Водночас 12,2% респондентів не підтримували, а 0,8% були категорично проти впровадження в Україні добровільного безоплатного донорства крові. Ці респонденти вважали, що донорство крові має бути належно оплачено (16,1%); організація донорства крові – це обов'язок держави перед суспільством, відповідно, донорство має бути оплачено (14,5%).

Таким чином, започаткування відповідного навчання у закладах освіти щодо донорства крові, правил підготовки до здачі крові, правил щодо того, як бути донором і для чого це потрібно, повністю підтримували 88,6% респондентів, тоді як не підтримували 9,8% респондентів, а були категорично проти 1,6% респондентів.

Водночас найкращими способами поширення донорського руху в Україні респондентами визначено поширення інформації в соціальних медіа (56,7%); просвітницьку роботу (55%); поширення інформації в традиційних ЗМІ (52,5%); проведення заходів щодо підтримки донорства крові за безпосередньої підтримки держави (48,3%), на які були готові завітати 54% респондентів; активну роботу громадських і волонтерських об'єднань, молодіжних організацій і просто активних громадян (45,8%); запровадження відповідного навчання у закладах освіти (35%); проведення пресконференцій, брифінгів, зустрічей із громадськістю та відеоконференцій (21,7%); навчання потенційних донорів (16,7%); навчання кваліфікованих медичних співробітників та гарантія безпеки для здоров'я самих донорів (0,8%); забезпечення безпеки донорів (0,8%).

Опитаними респондентами визначено низку проблем у галузі служби крові, які, на їхню думку, потребують вирішення, зокрема відсутність належного фінансування галузі (55,2%), підтримки галузі на рівні держави (44%), невідповідність інфекційної та імунологічної безпеки компонентів донорської крові базовим міжнародним стандартам (34,5%), відсутність дієвої організаційної структури служби крові (32,8%), відсутність належних законодавчих та нормативно-правових баз (23,3%), відсутність належної системи якості у закладах служби крові (20,7%), невідповідний розподіл завдань, функцій та обов'язків на всіх рівнях організації (16,4%), неналежний відбір та підготовка персоналу закладів служби крові відповідної кваліфікації (13,8%).

Крім того, респондентами відзначено, що в Україні відсутні співробітництво й партнерські відносини з усіма потенційно зацікавленими сторонами щодо поширення донорського руху (31,9%), відсутні національна програма донорства крові, заснована на принципах добровільного донорства крові (31%), та механізми планування, координації, моніторингу та оцінювання комунікацій, інформування, освіти та залучення донорів (29,3%), що негативно впливає на динаміку наявності донорських кадрів, а також сприяє появі таких характеристик галузі, як відсутність інформаційної підтримки (29,6%), відсутність донорів відповідної групи крові (13%), необхідність

самостійно шукати донора крові та платити за послугу донорства (7,4%), необхідність самостійно шукати донора крові й здавати кров в оперативному режимі (3,7%).

Як наслідок, у 78,8% опитаних респондентів не сформовано довіру та високий імідж служби крові (19,4% опитаних респондентів остаточно не визначились).

Відповідно до рекомендацій ВООЗ, задля забезпечення своєчасного доступу до безпечних і достатніх запасів крові та продуктів крові, досягнення самодостатності країн необхідно забезпечити таке:

- створення національної системи крові з добре організованими та скоординованими послугами переливання крові, ефективною доказовою та етичною національною політикою крові, а також законодавчою та нормативно-правовою базами, які можуть забезпечити достатнє та своєчасне постачання безпечної крові та продуктів крові для задоволення потреб усіх пацієнтів;

- збір крові, плазми та інших компонентів крові від регулярних, добровільних безоплатних донорів з груп низького ризику шляхом зміцнення систем донорства та ефективного поводження з донорами, включно з медичною допомогою та консультуванням;

- якісний скринінг усієї донорської крові на трансфузійно-трансмисивні інфекції, включаючи ВІЛ, гепатит В, гепатит С та сифіліс, проведення підтверджуючих тестувань, групування крові та тестування на сумісність;

- раціональне використання крові та препаратів крові для зменшення непотрібного переливання крові та мінімізації ризиків, пов'язаних із переливанням крові, впровадження належних клінічних практик;

- поетапне впровадження ефективних систем якості, включаючи управління якістю, стандарти, належні виробничі практики, документацію, навчання всього персоналу та оцінювання якості [1].

Впровадження європейських стандартів організації донорства крові, зокрема впровадження добровільного та безоплатного донорства крові, може сприяти високим стандартам безпечності крові та її компонентів і, відповідно, охороні здоров'я людини [12]. Добровільні донори крові, особливо регулярні донори, є найбільш безпечними, оскільки вони мають альтруїстичну мотивацію і бажання допомогти іншим людям, а також почуття морального обов'язку й соціальної відповідальності. Єдина винагорода, яку вони отримують, – це особисте задоволення, самоповага і гордість [11].

Таким чином, необхідними умовами досягнення самозабезпечення України продуктами крові, гарантування їх доступності та достатності для потреб хворих є забезпечення прихильності та підтримки на державному рівні ефективної національної програми донорства крові, заснованої на принципах добровільного донорства крові, а також створення в Україні належної структури системи крові, забезпечення чіткого розподілу функцій, повноважень та відповідальності на різних рівнях організації, створення відповідної нормативно-правової бази, проведення кадрової політики, забезпечення належного фінансування галузі тощо.

Отже, комплексна стратегія розвитку системи крові, заснована на впровадженні стандартів і рекомендацій Європейського Союзу, ВООЗ, міжнародних громадських організацій у сфері донорства, має стати основою успішності реформ системи крові та наближення нашої держави до міжнародної спільноти.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Враховуючи результати проведеного аналізу статистичних та нормативно-правових документів, рецензованих статей, баз даних із відкритим доступом, оригінальних джерел тощо, доходимо висновку щодо відсутності в Україні належної організації донорства крові та її компонентів, в основі чого лежать відсутність діючої належної структури системи крові з добре організованими та скоординованими послугами, відсутність чинних підзаконних актів, невідповідність відбору та підготовки персоналу закладів служби крові щодо зв'язків з громадськістю, комунікацій та маркетингу, консультування й допомоги донорам, відсутність належної системи якості у закладах служби крові, а також відсутність належного фінансування та підтримки на державному рівні національної програми донорства крові, заснованої на принципах добровільного донорства крові, як надійного ресурсу для забезпечення стабільних належних запасів безпечної крові та її компонентів в умовах зростаючих клінічних потреб.

Водночас в Україні наявний значний потенціал щодо досягнення стовідсоткового добровільного донорства крові, зокрема стосовно наявності розгалуженої структури закладів служби крові, значного обсягу потенційних донорських кадрів, а також підтримки населенням України добровільного безоплатного донорства крові.

Результати проведеного соціологічного опитування підтверджують виявлені нами проблеми організації донорства крові та її компонентів, що обґрунтовує потребу проведення репрезентативного соціологічного дослідження необхідності належної організації донорства крові в Україні, спрямованого на отримання даних щодо загального уявлення про стан донорства крові в Україні; рівня задоволеності населення діяльністю служби крові України; визначення основних причин сучасного стану служби крові; оцінювання рівня довіри до служби крові України; оцінювання повноти, зрозумілості та доступності інформації щодо організації донорства крові для населення; встановлення проблем нестачі донорських кадрів; ставлення населення до добровільного безоплатного донорства крові та його впровадження в Україні; визначення найкращих шляхів поширення донорського руху в Україні.

Таким чином, з огляду на європейські стандарти донорства крові, рекомендації ВООЗ та міжнародних громадських організацій у сфері донорства крові задля досягнення в Україні стовідсоткового добровільного донорства крові необхідно вжити таких заходів:

- забезпечити створення умов, що сприяють впровадженню стовідсоткового добровільного безоплатного донорства крові, зокрема створення національної програми добровільного донорства крові, забезпечення надійного фінансування, пропагування добровільного донорства крові, створення відповідної інфраструктури, належний відбір та підготовка персоналу закладів служби крові відповідної кваліфікації, впровадження системи забезпечення якості, створення національної бази даних про донорів та інформаційної системи управління;
- сприяти формуванню культури добровільного донорства крові, а саме знаходити порозуміння з донорами крові, визначати цільові групи донороспроможного населення, розробляти комунікаційні стратегії для просвіти донорів та залучення місцевої громадськості, налагоджувати партнерські відносини із засобами масової інформації, максимально використовувати ідеї Всесвітнього дня донора крові та національних заходів з донорства крові;
- створити та підтримувати донорську базу для безпечного, надійного та добровільного донорства крові (проведення просвітницьких заходів, мотивування і залучення нових донорів крові, мобілізація молоді як нового покоління добровільних донорів крові, визнання та належне оцінювання суспільного внеску донорів крові, залучення придатних донорів-родичів, донорів, які рідко здають кров, неактивних і тимчасово відсторонених донорів у категорію добровільних регулярних донорів крові);
- надавати донорам якісне обслуговування та належну увагу (зробити процедуру донорства крові зручною для донорів, наблизити її за допомогою виїзних донорських сесій, надавати відповідне консультування донорам, зробити донорство крові безпечним і приємним заходом) [11].

Список використаних джерел:

1. Blood safety and availability: Fact sheets of World Health Organization 26.05.2022. *WHO*. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blood-safety-and-availability> (дата звернення: 01.09.2022).
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергетики та їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода, Міжнародний документ від 27 червня 2014 року. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 01.09.2022).
3. Перехрестенко П.М. та ін. Діяльність закладів служби крові України у 2018 році : довідник. Київ : ДІА, 2019. 72 с.
4. Перехрестенко П.М. та ін. Діяльність закладів служби крові України у 2013 році : довідник. Київ : ДІА, 2014. 68 с.
5. Перехрестенко П.М. та ін. Діяльність закладів служби крові України у 2015 році : довідник. Київ : ДІА, 2016. 72 с.
6. Перехрестенко П.М. та ін. Діяльність закладів служби крові України у 2016 році : довідник. Київ : ДІА, 2017. 76 с.
7. Перехрестенко П.М. та ін. Діяльність закладів служби крові України у 2017 році : довідник. Київ : ДІА, 2018. 75 с.
8. Ботос Л. та ін. Донорство: залучення донорів крові та її компонентів / ред. С.В. Гайдукова, С.О. Видиборець, О.М. Сергієнко. Київ ; Вашингтон, 2014. 200 с.
9. Любчак В.В., Тимченко А.С., Любчак В.О. Менеджмент донорства як шлях раціонального використання ресурсів і складова управління якістю та забезпечення інфекційної безпеки. *Гематологія і переливання крові : міжвідомчий збірник*. Г. 33. Вип. 37. Київ, 2014. С. 301–311.
10. Чугрів А.М. Служба крові – друга лінія фронту медицини. *Ваше здоров'я*. 2014. № 3–4. URL: <http://www.vz.kiev.ua/anatolij-chugriyev-sluzhba-krovi-druga-liniya-frontu-medicini> (дата звернення: 01.09.2022).
11. Towards 100% voluntary blood donation: a global framework for action. *WHO*. Switzerland, 2011. 123 p. URL: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/90809/9789244599693_rus.pdf?sequence=1&isAllowed=y&ua=1.
12. Встановлення стандартів якості та безпечності для заготівлі, тестування, переробки, зберігання і розподілу крові людини та її компонентів : Директива Європейського Парламенту і Ради 2002/98/ЄС від 27 січня 2003 року. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2009. L. 188. 14 с. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/dyrektyva_2002_98_yes.pdf.
13. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 03.09.2022).
14. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 03.09.2022).

References:

1. Blood safety and availability: Fact sheets of World Health Organization, dated May 26, 2022. Official site of WHO. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/blood-safety-and-availability> (related to 01.09.2022) [English].
2. Agreement, International document (2014), “Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhetyky ta yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony” [Agreement, International document “Association Agreement between Ukraine, on the one side, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other side”], dated June 27, 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (related to 01.09.2022) [Ukraine].
3. Perekhrestenko P.M. et al (2019), Diialnist zakladiv sluzhby krovi Ukrainy u 2018 rotsi [Activities of blood service institutions of Ukraine in 2018], dovidnyk, Press DIA, Kyiv, 72 p. [Ukraine].
4. Perekhrestenko P.M. et al (2014), Diialnist zakladiv sluzhby krovi Ukrainy u 2013 rotsi [Activities of blood service institutions of Ukraine in 2013], dovidnyk, Press DIA, Kyiv, 68 p. [Ukraine].
5. Perekhrestenko P.M. et al (2016), Diialnist zakladiv sluzhby krovi Ukrainy u 2015 rotsi [Activities of blood service institutions of Ukraine in 2015], dovidnyk, Press DIA, Kyiv, 72 p. [Ukraine].
6. Perekhrestenko P.M. et al (2017), Diialnist zakladiv sluzhby krovi Ukrainy u 2016 rotsi [Activities of blood service institutions of Ukraine in 2016], dovidnyk, Press DIA, Kyiv, 76 p. [Ukraine].
7. Perekhrestenko P.M. et al (2018), Diialnist zakladiv sluzhby krovi Ukrainy u 2017 rotsi [Activities of blood service institutions of Ukraine in 2017], dovidnyk, Press DIA, Kyiv, 75 p. [Ukraine].
8. Botos L. et al (2014), Donorstvo: zaluchennia donoriv krovi ta yii komponentiv [Donation: involvement of blood donors and its components], Kyiv; Vashynhton, 200 p. [Ukraine].
9. Liubchak V.V., Tymchenko A.S. and Liubchak V.O. (2014), “Menedzhment donorstva yak shliakh ratsionalnoho vykorystannia resursiv i skladova upravlinnia yakistiu ta zabezpechennia infektsiinoi bezpeky” [“Donor management as a way of rational use of resources and a component of quality management and infection safety”], Interdepartmental collection “Hematolohiia i pereyvannia krovi” [“Hematology and blood transfusion”], vol. 37 (H 33), Kyiv, pp. 301–311.
10. Chuhriiev A.M. (2014), “Sluzhba krovi – druha liniia frontu medytsyny” [“The blood service is the second line of the medical front”], Medical newspaper of Ukraine “Vashe zdorovia” [“Your health”], vol. 3–4. URL: <http://www.vz.kiev.ua/anatolij-chugriyev-sluzhba-krovi-druha-liniya-frontu-medicini> (related to 01.09.2022) [Ukraine].
11. Towards 100% voluntary blood donation: a global framework for action. World Health Organization. (2011), WHO. ISBN: 978 92 4 159969 6, 978 92 4 259969 5, 978 92 4 459969 3, Switzerland, 123 p. URL: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/90809/9789244599693_rus.pdf?sequence=1&isAllowed=y&ua=1.
12. Directive of the European Parliament and of the Council dated January 27, 2003 No. 2002/98/EC (2009), Vstanovlennia standartiv yakosti ta bezpechnosti dlia zahotivli, testuvannia, pererobky, zberihannia i rozpodilu krovi liudyny ta yii komponentiv [Setting standards of quality and safety for procurement, testing, processing, storage and distribution of human blood and its components]. Official Journal of the European Union. Vol. L. 188. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/dyrektyva_2002_98_yes.pdf [Ukraine].
13. VRU, Law of Ukraine (2022), “Pro zatverdzhennia Ukazu Prezydenta Ukrainy “Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini”” [Law of Ukraine “On approval of the Decree of the President of Ukraine “On the Imposition of Martial Law in Ukraine””], dated February 24, 2022 No. 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (related to 03.09.2022) [Ukraine].
14. VRU, Decree of the President of Ukraine (2022), “Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini” [Decree of the President of Ukraine “On the introduction of martial law in Ukraine”], dated February 24, 2022 No. 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (related to 03.09.2022) [Ukraine].